धादिङ जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता

लक्ष्मी तिमल्सिना

परीक्षा क्रमाङ्क : २८७१०३८६/०७३

त्रि.वि. दर्ता क्रमाङ्क : ९-२-२९-९७२-२००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली शिक्षा स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपाली शिक्षा ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

२०७४

धादिङ जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता

३१/०७५

लक्ष्मी तिमल्सिना

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७४/११/०३

....

लक्ष्मी तिमल्सिना

शोधार्थी

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विषयको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत 'धादिङ जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता' शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी लक्ष्मी तिमल्सिनाले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यस शोधपत्रको अध्ययन र प्रस्तुतीकरणबाट म सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई

(शोधनिर्देशक)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि. वि. कीर्तिपुर

मिति : २०७४/११/०३

February 15, 2018

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ लक्ष्मी तिमल्सिनाले 'धादिङ जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता' शीर्षकमा तयार पार्नुभएको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख/शोधनिर्देशक)	....
२.	प्रा.डा. शर्वराज आचार्य (शोध विशेषज्ञ)	....

मिति : २०७४/११/१६

February 28, 2018

कृतज्ञताज्ञापन

'धादिङ जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता' शीर्षकमा प्रयुक्त शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विषयअन्तर्गत एम.एड. चौथो सत्र पाठ्यांश नेपा.शि. ५४४ को प्रयोजनका निम्ति तयार गरिएको हो ।

निश्चित उद्देश्य केन्द्रित रहेर सत्य, वस्तुनिष्ठ, वैज्ञानिक र व्यवस्थित रूपले नयाँ ज्ञानको खोजी गर्नका लागि शोधकार्य गरिन्छ । अनुसन्धान नवीन विषय र क्षेत्रमा गरिने भएकाले यस शोधपत्रमा पनि नयाँ विषयवस्तुलाई लिएर अनुसन्धन कार्य गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा शुभारम्भदेखि शोधपत्र लेखनलाई परिमार्जन तथा परिष्कार तुल्याई अन्तिम रूप दिन उत्साहवर्द्धक प्रेरणा, सुझाव प्रदान गर्ने विभागीय प्रमुख तथा शोधनिर्देशक प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराईज्यू तथा विभागमा आबद्ध सम्पूर्ण गुरुहरूका साथै विभागीय कर्मचारीहरूप्रति कृतज्ञ छु ।

यस शोधपत्र तयारका क्रममा विविध पक्षमा आवश्यक सहयोग, सल्लाह र साथ दिँदै मलाई यहाँसम्म पुग्ने हौसला प्रदान गर्ने बाबा नारायण तिमल्सिना, आमा राधिका तिमल्सिनाप्रति म सदा ऋणी रहनेछु । यसका साथै मलाई शोधापत्र तयार गर्दा सल्लाह, सुझाव, प्रेरणा अनि सहयोग गर्ने सम्पूर्ण सहपाठी मित्रहरू र आफन्तजनहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा शोधपत्रको उचित टङ्कन गरी सहयोग गर्नुहुने 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरप्रति पनि हृदयदेखि आभार प्रकट गर्दै उचित मूल्याङ्कनका लागि नेपाली भाषा शिक्षा विभागको मूल्याङ्कन समिति समक्ष पेश गर्दछु ।

लक्ष्मी तिमल्सिना

शोधार्थी

शोधसार

प्रस्तुत शोधकार्य 'धादिङ जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता' शीर्षकमा प्रयुक्त शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विषयअन्तर्गत एम.एड. चौथो सत्र पाठ्यांश नेपा.शि. ५४४ को प्रयोजनका निम्ति तयार गरिएको हो । यस शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य धादिङ जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको पहिचान गर्नु, विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति पहिल्याउनु र लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति पहिचान गर्नु रहेको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनमा निबन्धलेखन सम्बन्धी सैद्धान्तिक अध्ययनका लागि विभिन्न सन्दर्भसामग्री, विभिन्न कृति, लेख रचना, निबन्धसम्बन्धी पुस्तकहरू र यसअघि तयार भएका शोधहरू अध्ययन गरी पुस्तकालयीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ । निश्चित भौगोलिक क्षेत्रलाई सीमाङ्कन गरी त्यहाँको स्थानगत अध्ययन गरी यथार्थपरक अनुसन्धान गरिने विधिलाई क्षेत्रीय अध्ययन विधि भनिन्छ (भट्टराई, २०६८ : ३६) । क्षेत्रीय अध्ययन विधि एक महत्त्वपूर्ण विधि मानिन्छ । यस अध्ययन विधि एक महत्त्वपूर्ण विधि मानिन्छ । यस अध्ययन विधिअन्तर्गत सामग्री सङ्कलनका क्रममा शोधार्थी स्वयम् उपस्थित भई धादिङ जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ । जसमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा छात्र/छात्रालाई समावेश गरिन्छ ।

यस विधिमा सम्पूर्ण जनसङ्ख्या मध्येबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी नमुना जनसङ्ख्याको छनोट गरी धादिङ जिल्लाका विभिन्न क्षेत्रका सामुदायिक पाँच र संस्थागत पाँच गरी प्रत्येक विद्यालयका दश/दशजना विद्यार्थीलाई नमुना जनसङ्ख्याको रूपमा छनोट गरिएको छ । प्रत्येक विद्यालयका दश/दशजना विद्यार्थीमध्ये पाँच/पाँच जना छात्रा र छात्रलाई लिइएको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यको निष्कर्षलाई निम्नानुसार बुँदागत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ :

- समग्रताका आधारमा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको मूल्याङ्कन गर्दा विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्कको मध्यमान ४९.६ रहेको छ । मध्यमानभन्दा बढी अङ्क ल्याउने विद्यार्थी सङ्ख्या ५५ जना अर्थात् ५५ प्रतिशत मध्यमानभन्दा कम अङ्क ल्याउने विद्यार्थी सङ्ख्या ४५ जना अर्थात् ४५ प्रतिशत रहेको छ ।

- लैङ्गिकताका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको मूल्याङ्कन गर्दा विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्कको मध्यमान ५३.३ छात्रा विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको ४६.३ रहेको छ । मध्यमानभन्दा बढी अङ्क ल्याउने छात्राहरूको सङ्ख्या २८ अर्थात् ५६ प्रतिशत र मध्यमानभन्दा कम अङ्क ल्याउने छात्राहरूको सङ्ख्या २३ अर्थात् ४६ रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी मध्यमानभन्दा बढी अङ्क ल्याउने छात्रहरूको सङ्ख्या २३ जना अर्थात् ४६ प्रतिशत र मध्यमानभन्दा कम अङ्क ल्याउने छात्रहरू २७ अर्थात् ५४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । प्रस्तुत तथ्याङ्कको आधारमा छात्राहरूको तुलनामा छात्राहरूको निबन्धलेखन क्षमता उच्च रहेको देखिन्छ ।
- त्यसैगरी विद्यालय प्रकृतिका आधारमा हेर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको मध्यमान ४८.३ रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको मध्यमान ५१.१ रहेको छ । मध्यमानभन्दा बढी अङ्क ल्याउने सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थी सङ्ख्या ३० जना अर्थात् ६० प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने मध्यमानभन्दा कम अङ्क ल्याउने विद्यार्थी सङ्ख्या २० जना अर्थात् ४० प्रतिशत देखिन्छ । त्यस्तैगरी संस्थागत विद्यालयको मध्यमानभन्दा बढी अङ्क ल्याउने विद्यार्थी सङ्ख्या १९ जना ३८ प्रतिशत र मध्यमानभन्दा कम अङ्क ल्याउने विद्यार्थी सङ्ख्या ३१ जना अर्थात् ६२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । अतः माथिको नतिजाको आधारमा विश्लेषण गर्दा संस्थागत विद्यालयको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयको निबन्धलेखन क्षमता उच्च रहेको देखिन्छ ।

सङ्क्षिप्त रूप

क्र.सं. :	क्रम सङ्ख्या
त्रि.वि. :	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपा.शि. :	नेपाली शिक्षा
प्रा.डा. :	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा.लि. :	प्राइभेट लिमिटेड
वि.सं. :	विक्रम सम्वत्
स.प्र. :	सङ्ख्या र प्रतिशत

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय एक
शोधपरिचय

१.१	विषय प्रवेश	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	उद्देश्य	३
१.४	अध्ययनको औचित्य	३
१.५	अध्ययनको सीमा	४
१.६	शोधपत्रको रूपरेखा	५

अध्याय दुई
पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	पूर्वकार्यको समीक्षा	६
	२.१.१ सम्बद्ध पुस्तकहरूको समीक्षा	६
	२.१.२ सम्बद्ध शोधपत्रहरूको समीक्षा	८
२.२	सैद्धन्तिक अवधारणा	१३
	२.२.१ निबन्धको परिभाषा	१४
	२.२.२ निबन्धका तत्त्वहरू	१५
	२.२.३ लेखन सिपको विकासमा निबन्ध लेखनको भूमिका	१८
	२.२.४ माध्यमिक तहमा निबन्ध शिक्षणको आवश्यकता र महत्त्व	१९
	२.२.५ माध्यमिक तहमा निबन्ध लेखनको प्रयोजन	२०

अध्याय तिन
अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१	अध्ययन विधि	२१
	३.१.१ पुस्तकालयीय अध्ययन विधि	२१
	३.१.२ क्षेत्रीय अध्ययन विधि	२१
	३.१.२.१ जनसङ्ख्या	२१
	३.१.३ सामग्री सङ्कलनका स्रोतहरू	२२
	३.१.३.१ प्राथमिक स्रोत	२२
	३.१.३.२ द्वितीयक स्रोत	२२

३.१.४ पूर्व परीक्षण २२
३.१.५ तथ्याङ्कको सङ्कलन २२
३.१.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण २३

अध्याय चार

समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन

४.१ प्राप्ताङ्कको आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति २५
४.२ मध्यमान, मानक विचलन र प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता स्थिति २७

अध्याय पाँच

विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन

५.१ प्राप्ताङ्कका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३०
५.१.१ मध्यमान, मानक विचलन र प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३२
५.२ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३४
५.२.१ प्राप्ताङ्कको आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३४
५.२.२ मध्यमान, मानक विचलन र प्रतिशतका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ३६
५.२.३ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ३८

अध्याय छ

लैङ्गिकताका आधारमा निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन

६.१ प्राप्ताङ्कका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ४१
६.१.१ मध्यमान, प्रतिशत र मानक विचलनका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ४३
६.२ छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ४५
६.२.१ प्राप्ताङ्कका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ४५
६.२.२ मध्यमान, प्रतिशत र मानक विचलनका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति ४८
६.२.३ छात्र र छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ५०

अध्याय सात
सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

७.१ सारांश ५२

७.२ निष्कर्ष ५३

७.३ उपयोगिता ५५

७.३.१ नीतिगत तह ५६

७.३.२ प्रयोगगत तह ५६

७.४ सुझाबहरू ५७

७.५ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ५८

सन्दर्भसामग्री सूची ५९

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

तालिका नं.	शीर्षक	पृष्ठ
१.	प्राप्ताङ्कको आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति	२५
२.	मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	२८
३.	प्राप्ताङ्कको आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	३०
४.	मध्यमान, मानक विचलन र प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	३२
५.	प्राप्ताङ्कका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	३५
६.	मध्यमान, प्रतिशत र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	३७
७.	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको तुलना	३९
८.	प्राप्ताङ्कका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४१
९.	मध्यमान, प्रतिशत र मानक विचलनका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४४
१०.	प्राप्ताङ्कका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४६
११.	मध्यमान, मानक विचलन र प्रतिशतका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४८
१२.	छात्र र छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको तुलना	५०

चित्र सूची

चित्र नं.	शीर्षक	पृष्ठ
१.	प्राप्ताङ्कको आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	२६
२.	प्राप्ताङ्कको आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	२८
३.	मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	२८
४.	मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	२९
५.	प्राप्ताङ्कको आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता (प्रतिशतमा)	३१
६.	प्राप्ताङ्कको आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	३२
७.	मध्यमान, मानक विचलन र प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति	३३
८.	मध्यमान, मानक विचलन र प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति	३४
९.	प्राप्ताङ्कका आधारमा संस्थागत विद्यालयको निबन्धलेखन क्षमता	३५
१०.	प्राप्ताङ्कका आधारमा संस्थागत विद्यालयको निबन्धलेखन क्षमता	३६
११.	मध्यमान, प्रतिशत र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	३७
१२.	मध्यमान, प्रतिशत र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	३८
१३.	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको तुलना	४०
१४.	प्राप्ताङ्कका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४२
१५.	प्राप्ताङ्कका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४३
१६.	मध्यमान, प्रतिशत र मानक विचलनका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४४
१७.	मध्यमान, प्रतिशत र मानक विचलनका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४५
१८.	प्राप्ताङ्कका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४६
१९.	प्राप्ताङ्कका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४७
२०.	मध्यमान, मानक विचलन र प्रतिशतका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४८
२१.	मध्यमान, मानक विचलन र प्रतिशतका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता	४९
२२.	छात्रा र छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको तुलना	५१

व्यक्तिवृत्त

नाम	:	लक्ष्मी तिमल्सिना
स्थायी ठेगाना	:	निलकण्ठ-१०, धादिङ
नागरिकता	:	नेपाली
भाषा	:	नेपाली
बाबुको नाम	:	नारायण तिमल्सिना
आमाको नाम	:	राधिका तिमल्सिना
धर्म	:	हिन्दू
लिङ्ग	:	महिला
शैक्षिक योग्यता	:	एम.एड.
सम्पर्क नं.	:	९८४३०९४६६८

शैक्षिक योग्यता

तह	शिक्षण संस्था	उत्तीर्ण वर्ष
एस.एल.सी.	अचने उ.मा.वि., धादिङ	२०६३
+२	अचने उ.मा.वि., धादिङ	२०६६
स्नातक	महेन्द्ररत्न क्याम्पस, ताहाचल	२०६९
स्नातकोत्तर	त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं	अध्ययनरत